

Sławomir Kałuża

O Thomasie Uffordzie, rycerzu i gościu zakonu krzyżackiego w 1331 roku

Średniowiecze Polskie i Powszechne 4 (8), 128-138

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Sławomir Kałuża

Katowice

O Thomasie Uffordzie, rycerzu-gościu zakonu krzyżackiego w 1331 roku

Na wyprawę przeciwko Wielkiemu Księstwu Litewskiemu w 1331 roku Krzyżacy zaprosili znaczną liczbę rycerzy-gości. Byli to przede wszystkim panowie z Cesarstwa, ale nie tylko. Kronikarz Wigand z Marburga mówi wprost o wielu pielgrzymach przybyłych z Anglii¹. Nie ma w tym nic nadzwyczajnego, ponieważ w XIV wieku do Prus przybywali oni dość licznie. Świadczyć o tym mogą choćby wyprawy przyszłego króla Henryka IV Lancastera w latach 1390—1391 oraz w 1392 roku, a także podróże przedstawicieli różnych rodów rycerskich².

Zainteresowanie wzbudzić może dopiero to, że kronikarz z imienia wymienia tylko jednego ze wspomnianych angielskich pielgrzymów — mianowicie hrabiego Thomasa de Offart³. Już sam fakt zapisania tego rycerza z imienia

¹ SRPrus, T. 2, s. 479.

² W pierwszej wyprawie Henryk przyprowadził oddział liczący ok. trzystu ludzi; w drugiej ok. stu. B. Bevan: *Henry IV*. New York 1994, s. 32. O popularności wypraw przeciwko Litwinom zob. także np. E. Potkowski: *Zakony rycerskie*. Warszawa 2005, s. 177—178 oraz W. Paravcini: *La Prusse et l'Europe occidentale*. «Cahiers de Recherches Médiévales et Humanistes» 1996, no 1, s. 185.

³ Pisownia oryginalna za: SRPrus, T. 2, s. 479. W tłumaczeniu J. Voigta i E. Raczyńskiego (*Puścizna po Janie Długoszu dziejopisie polskim, to jest Kronika Wiganda z Marburga*. Poznań 1842, s. 37) oraz J. Dąbrowskiego (*Opis działań wojennych prowadzonych przeciwko Władysławowi I Łokietkowi z Kroniki Wiganda z Marburga*. W: *Wielka historia Polski*. Red. S. Grodziński, J. Wyrozumski, M. Zgórniak. T. 1. Cz. 2. Kraków 2003, s. 679) zachowano identyczny zapis, spolszczając jedynie imię rycerza. Można też spotkać zapis „d'Ufford”. Sporadycznie spotykanym wariantem zapisu — pochodzenia niderlandzkiego — jest „van Affoert”; zob. np. N.V. Bouton: *Wapenboeck, ou Armorial de 1334 a 1372*. T. 3. Paris 1883, s. 97 i nast. Tamże pewne rozważania dotyczące głównie herbu rodu Ufford.

w kronice wskazywać może na jego spore poważanie, na które widać nie zasługiwali inni obecni goście. Nawet jeśli sam Wigand — żyjący kilkadziesiąt lat po opisanych pod rokiem 1331 wydarzeniach — nie słyszał o wspomnianym hrabim, to jednak musiał on figurować w jakichś źródłach, z których kronikarz korzystał. Można zatem wysnuć konkluzję, że przynajmniej w opisywanym przez dziejopisa okresie, na początku lat trzydziestych XIV wieku, rycerz ów cieszył się jakimś prestiżem.

Rzetelne opracowanie Wigandowej kroniki autorstwa K. Zonenberga⁴ wskazuje konkretne pozycje, z których dziejopis miał korzystać. Źródłami tymi dla okresu 1293—1350 były: *Kronika oliwska*, zaginiony *Rocznik oliwski*, *Rocznik toruński (Franciscani Thorunensis annales Prussici)*, *Chronicon Livoniae* Hermanna von Wartberge oraz — prawdopodobnie — *Die jüngere livländische Reimchronik* Bartholomäusa Hoeneke. Uzupełnieniem wymienionych miałyby być, zdaniem Zonenberga, luźne zapiski dostarczane kronikarzowi m.in. przez wielkiego mistrza⁵.

Z podanych źródeł do dziś nieodkryte pozostają: ów zaginiony *Rocznik oliwski* oraz zapiski dostarczone Wigandowi. W pozostałych materiałach nie ma zaś wzmianki o przybyciu do państwa zakonnego żadnych gości z Anglii⁶. W tej sytuacji nie można więc odpowiedzieć na pytanie, skąd kronikarz miał informacje o uczestnictwie w kampanii z 1331 roku Thomasa Offarta. Jednak najprawdopodobniej wiadomości o gościach kronikarz czerpał ze wspomnianych już krzyżackich zapisek, które zapewne były znacznie bardziej szczegółowe niż współczesne mu kroniki i roczniki.

Niewiele łatwiejsze jest też ustalenie, kim był ów Thomas oraz hrabią jakiej dziedziny tytułował go kronikarz. Panuje, co prawda, dość powszechne przekonanie, że był to syn hrabiego Suffolk⁷. Jeśli przyjąć za prawdziwą dotychczas obowiązującą tezę o pochodzeniu Anglika, Thomas musiałby być synem Roberta Ufforda⁸, który był pierwszym hrabią — a poprawniej: earlem — Suf-

⁴ K. Zonenberg: *Kronika Wiganda z Marburga*. Bydgoszcz 1994.

⁵ Tamże, s. 80 i nast. Tam też autor wskazuje, że Wigand nie korzystał ani z *Cronica terre Prussie* Piotra z Dusburga, ani z niemieckiego przekładu Mikołaja z Jeroschina.

⁶ Stanisław opat oliwski: *Kronika Oliwska. Źródło do dziejów Pomorza Wschodniego z połowy XIV wieku*. Wyd. D. Pietkiewicz. Malbork 2008; SRPrus, T. 3; H. von Wartberge: *Chronicon Livoniae*. Hrsg. E. Strehlke. Leipzig 1863; *Die jüngere livländische Reimchronik des Bartholomäus Hoeneke: 1315—1348*. Hrsg. Duncker & Humblot. Leipzig 1872.

⁷ Ostatnio P. Strzyż: *Płowce 1331*. Warszawa 2009, s. 139. Tam całkowicie mylnie podana informacja, jakoby Thomas był synem księcia (!) Suffolk. Tymczasem pierwszym księciem Suffolk w pełnym tego słowa znaczeniu (z angielskim tytułem „duke”, a nie „earl”, który oznaczał hrabiego) był dopiero William de la Pole od 1448 r. Zob. *Dictionary of National Biography* (dalej: DNB). Vol. 46. New York 1896, s. 53. Z nowszej literatury Thomasa jako syna Roberta Ufforda i uczestnika kampanii w 1331 r. wymienia np. H. Keen: *Nobles, Knights, and Men-at-arms in the Middle Ages*. London 1996, s. 111.

⁸ Alternatywne zapisy to: Robert de Ufford lub d’Ufford.

folk. Jeżeli by tak było, to występuje tu jednak nieścisłość, ponieważ kreacja tytułu earla Suffolk nastąpiła dopiero w marcu 1337 roku. We wcześniejszym okresie — na który przypadają wypadki 1331 roku — Robert cieszył się najwyżej tytułem lorda Ufford⁹. W tej sytuacji Thomas mógłby być synem nie hrabiego czy earla Suffolk, lecz jeszcze lorda Ufford i tak też powinien być tytułowany w czasie wyprawy do Prus. Zwrot zaś, który został użyty w kronice, tj.: „Nam et eodem tempore multi peregrini de Anglia advenerant Thomas de Offart Comes etc.”¹⁰, musiały być w tym wypadku albo — co bardzo prawdopodobne — pewnym uproszczeniem ze strony Wiganda lub źródła, z którego korzystał; albo zwykłym błędem, od których kronika nie jest wolna. Sprawa tytułowania zostanie jeszcze poruszona dokładniej w innym miejscu.

Przytoczone dociekania są jednak drugoplanowe. Najważniejszą kwestią jest bowiem ustalenie, czy rycerz ów był w stanie — chodzi tu przede wszystkim o jego wiek — wziąć udział w kampanii z 1331 roku. Tymczasem nie jest to wcale takie oczywiste.

Otóż wiadomo, że earl Robert miał kilkoro dzieci, w tym czterech męskich potomków: Roberta, Thomasa, Williama oraz Waltera¹¹. O Robercie i Walterze wiadomo niewiele i nie odegrali oni znaczniejszej roli w historii¹². Inaczej ułożyły się losy Williama i Thomasa. Pierwszy z nich odziedziczył po śmierci ojca w 1369 roku tytuł i włości. Zarządzał dobrami rodzinnymi do

⁹ Ch. Given-Wilson: *The English Nobility in the Late Middle Ages: the Fourteenth-Century Political Community*. London 1996, s. 35; DNB. Vol. 58. London 1899, s. 10. Tam też dokładna data nadania miasta i zamku Robertowi: 1 maja 1330 r.

¹⁰ SRPrus, T. 2, s. 479.

¹¹ Nie ma zgody co do liczby synów earla Roberta. G.E. Cokayne (*Complete Peerage of England, Scotland, Ireland, Great Britain and United Kingdom*. Vol. 12. Pt 1. Eds. G. White, R.S. Lea. London 1959, s. 432) podaje już wymienionych. Tych samych podaje: *England, Earls Created 1207—1466*. Pt 3: *Earls of Suffolk 1337—1382*. Dostępne w Internecie: <http://fmg.ac/Projects/MedLands/ENGLISH%20NOBILITY%20MEDIEVAL2.htm#RobertUfforddied1369A> [data dostępu: 24.02.2011]. Z kolei T.Ch. Banks (*Baronia Anglica concentrata*. London 1844, s. 440) wymienia trzech: Roberta, Williama i Thomasa, który miał być najmłodszy. Zaledwie dwóch — Roberta i Williama — podaje DNB, Vol. 58, s. 13. Natomiast najbliższe chronologicznie źródło, *Chronica minor Sancti Benedicti de Hulmo* — pisane w XIV w. i kontynuowane do 1503 r. przez mnichów z Holme i Hickling — nie wymienia najstarszego syna: Roberta, a za to urodzonego w 1343 r. Johna; zob. *Chronica minor Sancti Benedicti de Hulmo*. In: Johannis de Oxendes: *Chronica*. Ed. Sir H. Ellis. London 1859, s. 437. Tamże dokładne daty urodzin Thomasa, Williama, Waltera i Johna. Pewne informacje o Johnie podaje J.G. Nichols w swojej *The Topographer and Genealogist* (Vol. 2. London 1853, s. 273). Tamże autor wymienia też aż pięciu synów hrabiego: Roberta, Williama, Thomasa, Johna i Waltera.

¹² Robert, syn earla Roberta, miał brać udział w 1341 r. w oblężeniu Lochmaben w południowo-zachodniej Szkocji. Ożenił się z Elizabeth, wdową po Williamie de Latimer. Zmarł przed swoim ojcem. Zob. DNB, Vol. 58, s. 13. O Walterze wiadomości jest jeszcze mniej: w 1351 r. ożenił się z Elizabeth de Montaignu, a zmarł w 1360. Zob. *England, Earls Created 1207—1466...*

swojej śmierci w 1382 roku. Prowadził też aktywne życie wojskowe i polityczne¹³. Także Thomas był aktywnym rycerzem, a nawet krzyżowcem. Miał brać udział m.in. w wyprawach przeciwko Litwinom, które organizowali Krzyżacy w latach: 1348, 1362 oraz 1365. Wspierał również ojca w interesach. W 1360 roku został odznaczony Orderem Podwiązki, wchodząc tym samym do grona ścisłych elit tworzonych przez króla Edwarda III. Walczył dla księcia Walii Edwarda — tzw. Czarnego Księcia — w czasie kampanii na Półwyspie Iberyjskim i tam zmarł w 1367 roku¹⁴. Życiorys więc nad wyraz barwny. Jednak podczas zgłębiania tego wątku pojawiają się duże wątpliwości co do tego, czy gdyby Thomas faktycznie pochodził z rodu hrabiów Suffolk, mógłby rzeczywiście brać udział w walkach krzyżacko-litewskich i krzyżacko-polskich w 1331 roku. Kluczowa w tym wypadku jest data zawarcia małżeństwa przez earla z lady Margaret de Norwich¹⁵. Córka Sir Waltera de Norwich i Robert Ufford pobrali się bowiem dopiero w roku 1324¹⁶. Za datą tą, bądź szerzej: za

¹³ DNB, Vol. 58, s. 13—15.

¹⁴ H. Keen: *Nobles, Knights...*, s. 111—112 i Ch. Tyerman: *England and the Crusades 1095—1588*. Chicago—London 1996, s. 268. O udziale Thomasa w transakcjach ojca zob.: *Calendar of Close Rolls Preserved in the Public Record Office: Edward III 1349—1354*. London 1972, s. 503 oraz *Calendar of Patent Rolls: Edward III, A.D. 1361—1364*. London 1912, s. 232. Jako o jednym z najdzielniejszych rycerzy mówi o Thomasie pod 1351 r. piętnastowieczny historyk J. Capgrave w swojej *Liber de illustribus Henricis* (Ed. F.Ch. Hingeston. London 1858, s. 162). Order Podwiązki przypisuje Thomasowi już J.G. Nichols w *The Topographer...*, s. 273. Thomas występuje także na liście rycerzy, którzy otrzymali Order w 1368, zob. *List of the Knights of the Garter (1348—1650)*. Dostępne w Internecie: <http://www.tudorplace.com.ar/Documents/Knights%20of%20the%20Garter.htm> [data dostępu: 24.02.2011]. Rok 1367 i Hiszpanię jako miejsce śmierci Thomasa Ufforda podaje J.G. Nichols: *The Topographer...*, s. 273. Według J. Chandosa (*Life of the Black Prince*. Oxford 1910, s. 162), Thomas Ufford brał udział w bitwie pod Najera 3 kwietnia 1367 r. Rycerz więc zginął w tej bitwie lub wkrótce potem. Na temat służby w Hiszpanii i o odznaczeniu Orderem Podwiązki zob. także G.F. Beltz: *Memorials of the Most Noble Order of the Garter, From its Foundation to Present Time*. London 1841, s. 127 i nast.

¹⁵ Pierwsze małżeństwo — jeżeli do niego doszło, na co brak dowodów — z bliżej nieznaną Eleanor lub Alianor hrabia musiał zawrzeć przed 1324 r., kiedy to jego przyszła żona Margaret de Norwich otrzymała zgodę na ślub z nim pod warunkiem wpłacenia odpowiedniej kwoty do królewskiego skarbcza. Zob. DNB, Vol. 58, s. 12—13; tamże informacja, że ślub odbył się już w 1324 r. Zob. też przyp. 16. Z pierwszego małżeństwa (lub związku nieformalnego) hrabia miał się doczekać najstarszego syna — Roberta. Zob. J.G. Nichols: *The Topographer...*, s. 272—273. Nie wiadomo także, z jakiego powodu związek earla Ufford i Eleanor się rozpadł, skoro wzmiankowana jest ona jako żyjąca na przełomie 1336/1337; zob. tamże, s. 272 oraz zwłaszcza G.F. Beltz: *Memorials of the...*, s. 100.

¹⁶ Taką datę — za: *Calendar of Close Rolls: Edward II A.D. 1323—1327*. London 1898, s. 147, 236 — podaje DNB, Vol. 58, s. 12—13. O problematyce małżeństwa 1. hrabiego Suffolk: tamże, s. 12. Można spotkać się z informacją, że ślub nastąpił 21 października 1329 r., ale według DNB, Vol. 58, s. 13 para uzyskała wtedy jedynie — już po ślubie — zwolnienie z wcześniejszego przyrzeczenia zapłaty, którą miała wnieść w zamian za zgodę na ślub. Lata dwudzieste jako okres zawarcia małżeństwa podaje także G.E. Cokayne: *Complete Peerage*

latami dwudziestymi XIV wieku, przemawiają wzmianki o narodzinach synów pary w *Chronica minor...*¹⁷. Uzupełnieniem dla benedyktyńskiej kroniki mogą być — choć tylko pośrednio — inne fakty z życia Thomasa oraz jego ojca. Otóż earl Robert Ufford urodził się w roku 1298. Małżeństwo z lady Margaret zawarł więc, mając pomiędzy dwadzieścia sześć a trzydzieści jeden lat¹⁸. Jeżeli rycerz, będący zdaniem Wiganda w Prusach w 1331 roku, był faktycznie synem Roberta Ufforda, jak chcą tego dotychczasowe ustalenia, musiał być już wtedy człowiekiem dojrzałym na tyle, aby zostać pasowanym na rycerza i odbywać samodzielnie podróże. Musiałby mieć więc ok. szesnastu—dwudziestu lat, a więc urodzić się najpóźniej w roku 1315. Nie wydaje się to jednak możliwe, gdyż Robert Ufford miał wtedy sam ledwie siedemnaście lat. Kolejnymi wskazówkami co do wieku Thomasa są też pierwsze informacje o jego aktywności, które zachowały się w angielskich źródłach dla lat: 1351 i 1352¹⁹.

Biorąc pod uwagę zapiskę autora *Chronica minor...* oraz przytoczone informacje, staje się oczywiste, że Wigandowy hrabia Thomas, jako syn Roberta Ufforda i Margaret de Norwich, nie mógł być obecny w Prusach w 1331 roku²⁰. Należy zatem skorygować obecny pogląd na pochodzenie tego rycerza i rozpatrzyć inne możliwości.

Zakładając, że rycerz z kroniki faktycznie należał do rodu Uffordów z Suffolk, należałoby przede wszystkim znaleźć innego przedstawiciela rodu o imieniu Thomas. W rodzie hrabiego Suffolk było rzeczywiście jeszcze dwóch — całkowicie poświadczonych źródłowo — Thomasów. Pierwszym był stryj hrabiego, drugim wnuk a syn jego następcy — Williama²¹. Jednak żadnego z nich nie można łączyć z rycerzem wspomnianym przez krzyżackiego

of England, Scotland, Ireland, Great Britain and United Kingdom. Vol. 2 [reprint Vol. 9]. Eds. V. Gibbs, H.A. Doubleday, G.H. White, D. Warrand, Lord H. de Walden. Gloucester 2000, s. 470.

¹⁷ Według *Chronica minor...*, s. 437, Thomas Ufford urodził się w święto Marii Magdaleny — 22 lipca 1332 r.

¹⁸ DNB, Vol. 58, s. 10 i 12—13 oraz *England, Earls Created 1207—1466...* W 1318 r. Robert Ufford został oficjalnie uznany spadkobiercą włości ojca, mimo że zaznaczono, iż nie osiągnął jeszcze odpowiedniego wieku. Zob. *Calendar of Close Rolls: Edward II A.D. 1313—1318*. London 1893, s. 542.

¹⁹ Mowa tu o *Calendar of Close Rolls: Edward III A.D. 1349—1354*. London 1898, s. 503, gdzie Thomas pojawia się przy zawarciu transakcji jego ojca, oraz o wzmiance w pracy J. Capgrave'a (*Liber de illustribus...*, s. 162), gdzie Thomas wymieniony jest w orszaku Henryka, księcia Lancaster.

²⁰ Thomas pojawia się w kronice Wiganda jeszcze dwukrotnie: pod 1348 i 1365 r. (w tym drugim wraz z Thomasem de Beauchamp, earlem Warwick — „comitem de Warwik, Thomam de Offart”), zob. SRPrus, T. 2, s. 514 i 551. Wyprawę z 1365 r. potwierdził już N. Jorga: *Philippe de Mézières 1327—1405 et la croisade au XIVe siècle*. Paris 1896, s. 269. Tamże informacja, że wraz z Thomasem na krucjatę wybrał się także William de la Pole.

²¹ T.Ch. Banks: *Baronia Anglica...*, s. 440.

kronikarza. Thomas, stryj earla Roberta, zginął bowiem w 1314 roku pod Bannockburn²², a wnuk jeszcze się wtedy nie urodził.

Oprócz wiedzy o wymienionych dwóch rycerzach istnieją przypuszczenia, że w rodzie Uffordów był jeszcze jeden Thomas. Wskazują na to już W. Betham i R.E.Ch. Waters²³. Betham twierdzi wprost, że hrabia Robert miał brata imieniem Thomas. Wymienia też właśnie jego, a nie syna hrabiego, jako odznaczonego Orderem Podwiązki²⁴. Waters z kolei wymienia pięciu braci Roberta Ufforda: starszego Williama, który jednak zmarł przed ich ojcem, oraz czterech młodszych — Johna, który żył jeszcze w 1358 roku, kolejnego nieznanego z imienia, następnie zaś Ralpa, zajmującego prestiżowe stanowisko sędziego Irlandii²⁵, oraz Edmunda, który zmarł w roku 1375²⁶. Jak widać, autor stwierdza, że pomiędzy Johnem i Ralphem musiał być jeszcze jeden syn, gdyż Ralph i Edmund byli synami piątym i szóstym²⁷. Według osobistych przypuszczeń Watersa, ów nieznan z imienia brat Roberta Ufforda miał mieć na imię właśnie Thomas²⁸. Na czym jednak przypuszczenia te oparto, nie wiadomo. Prawdopodobnie chodzi tu o jakieś źródła, np. dotyczące bitwy pod Sluys w 1340 roku, gdzie jednym z okrętów miał dowodzić właśnie Thomas Ufford²⁹. Pozostają one jednak nieuchwytnie.

²² J.G. Nichols: *The Topographer...*, s. 272; J.V. Watney: *The Wallop Family and Their Ancestry*. Vol. 1. Oxford 1928, s. 205; Vol. 3. Oxford 1928, s. 784 oraz R.E.Ch. Waters: *Genealogical Memoirs of the Extinct Family of Chester of Chicheley: Their Ancestors and Descendants*. Vol. 1. London 1878, s. 337. Pośrednio wynika to także z dalszego życia żony Thomasa Ufforda starszego, Eve de Clavering, dla której Thomas był drugim mężem. Od 1314 r. była ona już związana z Jamesem Audleyem i później miała z nim dzieci. Zob. G.E. Cokayne: *Complete Peerage of England, Scotland, Ireland, Great Britain and United Kingdom*. Vol. 3. London 1913, s. 275—276.

²³ W. Betham: *The Baronetage of England, or The History of the English Baronets, and Such Baronets of Scotland, as are of English Families; with Genealogical Tables, and Engravings of Their Coats of Arms*. Vol. 1. Ipswich 1801, s. 42 i 48 oraz R.E.Ch. Waters: *Genealogical Memoirs...*, s. 324 i 326.

²⁴ W. Betham: *The Baronetage of...*, s. 42 i 48. Tamże, poza Thomasem, jako brata Roberta Ufforda Betham podaje tylko Johna. Jednakże G.F. Beltz (*Memorials of the...*, s. 127) twierdzi, że jedynym żyjącym w 1360 r. Thomasem Uffordem był syn hrabiego.

²⁵ Dosłowne tłumaczenie to „sądownictwo”, w oryginale angielskim: „Justiciary”. Zob. R.E.Ch. Waters: *Genealogical Memoirs...*, s. 324. Można domniemywać, że był to urzędnik na podobieństwo staropolskiego sędziego ziemskiego, ale z większymi uprawnieniami i sprawujący urząd dla całej Irlandii. Świadczyć o tym mogą dalsze informacje o Ralpie zawarte u Watersa.

²⁶ Dokładniejsze wiadomości o braciach Roberta Ufforda tamże, s. 324—326.

²⁷ O tym, że w pokoleniu hrabiego Suffolk było sześciu braci, mówi także DNB, Vol. 58, s. 10. Tamże również informacja o tym, że Ralph był piątym synem ojca hrabiego Suffolk.

²⁸ R.E.Ch. Waters: *Genealogical Memoirs...*, s. 324.

²⁹ Na liście odznaczonych Orderem Podwiązki Thomas Ufford figuruje jako jeden z uczestników bitwy pod Sluys oraz jako uczestnik kampanii w Hiszpanii w 1367 r. Zob. *List of the Knights of the Garter (1348—1650)*... W tym wypadku chodzi jednak zapewne o dwie

Warto też zwrócić uwagę, że Nichols³⁰ podaje tylko czterech braci hrabiego, ale — co znamienne — przy Ralphie Uffordzie także on umieścił informację, że był piątym synem lorda Ufforda, ojca hrabiego Suffolk.

Interpretacja, według której zagadkowy rycerz z kroniki Wiganda byłby tożsamy z bratem Roberta Ufforda — na którego istnienie wskazuje niezależnie od siebie trzech badaczy — dawałaby się racjonalnie obronić i wyjaśniałaby ponadto obecność Thomasa Ufforda w Prusach w 1331 roku.

Ze źródeł wiadomo mianowicie, że ojciec hrabiego Roberta zmarł w 1316 roku i że wtedy jego następcą — lordem Ufford — został właśnie Robert. Thomas zaś, jeżeli był młodszy — na co wskazuje odziedziczenie dóbr i tytułu przez Roberta — urodził się więc na pewno ok. roku 1300 — po starszych: Williamie, Robercie i Johnie — a zapewne przed 1306. Tę drugą datę można dość łatwo ustalić na podstawie wzmianek o młodszych braciach: Ralphie i Edmundzie. Urodzili się oni najpóźniej przed rokiem 1316, a przy tym starszy z nich — Ralph, był dorosły już w roku 1324³¹. W takim wypadku, w momencie wyprawy do Prus ów Thomas miałby lat co najmniej dwadzieścia sześć. Byłby więc całkowicie zdolny do wzięcia udziału w rejsie krzyżackiej. Niemal na pewno to on także brałby udział w bitwie pod Sluys w 1340, a może też w krzyżackiej wyprawie na Litwinów w roku 1348³².

Biorąc z kolei pod uwagę popularność imienia Robert w rodzinie Uffordów, wśród badaczy doszło zapewne do pomyłki, w wyniku której za ojca rycerza uznano earla Suffolk, a nie jego ojca — zmarłego w 1316 roku — Roberta lorda Ufford. Bezpośrednim źródłem tej pomyłki musiał być błąd, do którego dojść musiało już w średniowieczu. Nastąpić on mógł zaś w różny sposób i na różnych etapach zapisu.

W pierwszym przypadku pomyłka nastąpiła w momencie pisania kroniki przez Wiganda. Wtedy też łaciński tytuł „erus” lub „dominus” — „pan”, ale w znaczeniu „rycerz” (traktowany jako odpowiednik dla angielskiego tytułu „sir”), przetłumaczono błędnie na niemiecki tytuł „Graf” —

różne osoby. Prawdopodobnie brat hrabiego brał udział w bitwie pod Sluys, a syn hrabiego walczył w Hiszpanii. Tłumaczyłoby to, dlaczego o bitwie z 1340 r. milczy G.F. Beltz (*Memorials of...*, s. 127 i nast.), który podaje, że order otrzymał syn hrabiego Suffolk.

³⁰ J.G. Nichols: *The Topographer...*, s. 272. Autor opiera się na kolekcji tzw. Manuskryptów Roberta Cottona: MS. Cot. Otho D. IV. p. 95^b — zapis oryginalny. Jest ona niedostępna w Polsce.

³¹ Ralph Ufford w 1324 r. udał się wraz z królewskim bratem Edmundem, earlem Kentu, „za morze w służbie króla”. Zob. *Calendar of Patent Rolls: Edward II A.D. 1321—1324*. London 1904, s. 403. Najmłodszy z braci — Edmund dorosłość osiągnął najpóźniej w 1337 r., gdy wraz z Robertem, Johnem oraz ich kuzynami — zapewne synami Thomasa poległego w 1314 r. — Robertem i Edmundem, udał się także „za morze w służbie króla”. Zob. *Calendar of Patent Rolls: Edward III A.D. 1334—1338*. London 1895, s. 527.

³² Na temat bitwy pod Sluys zob. przyp. 28. Odnośnie do Thomasa w Prusach w 1348 r. zob. SRPrus, T. 2, s. 514.

„hrabia”. Tymczasem prawidłowym zapisem byłby tu raczej tytuł „herro” lub „heriro”³³, oznaczający właśnie „pana”, czyli rycerza, ale już niekoniecznie hrabiego.

Oczywiście, jeżeli zapiski, z których korzystał Wigand, były napisane w wysokoniemieckim, tak jak jego kronika, a nie po łacinie, to nie należy wykluczyć pomyłki już na tym etapie. Byłaby to ta sama sytuacja, jak już opisana, tyle że na wcześniejszym poziomie zapisu. Należałoby bowiem przyjąć, że pomylił się nie dziejopis a autor zapiski, błędnie tłumacząc angielski tytuł „sir” lub jego łaciński odpowiednik, którym legitymował się Thomas Ufford.

Równie prawdopodobne jest jednak, że błąd nastąpił dopiero podczas łacińskiego tłumaczenia kroniki przez Konrada Gesselena, na zlecenie Jana Długosza. Wtedy sytuacja byłaby odwrotna. Albo źle przetłumaczono oryginalne słowo „herro”/„heriro” na „comes”, zamiast na „herus”/„dominus”, albo też bezwiednie podtrzymano popełnioną już pomyłkę, tłumacząc poprawnie, ale z gruntu błędnie zapisany tytuł „graf” na „comes”.

Niezależnie od tego, jak do opisanej pomyłki doszło, utrwaliła się ona. Za sprawą zachowanego łacińskiego przekładu Gesselena stała się zaś bezpośrednią przyczyną uznania przez historyków — począwszy od E. Raczyńskiego, a na pracy P. Strzyża skończywszy³⁴ — Thomasa Ufforda za syna hrabiego Suffolk a nie za jego brata.

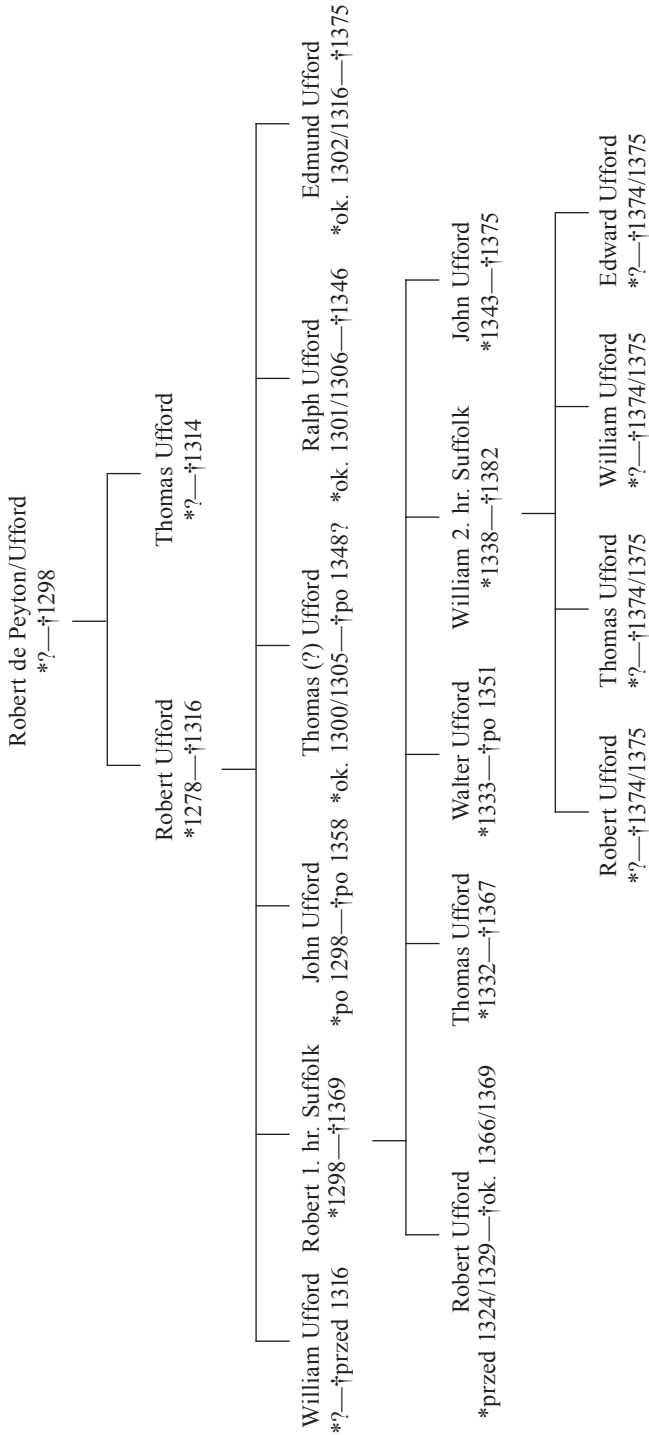
Podsumowując, stwierdzić należy zatem, że w świetle przedstawionych faktów rycerzem-gościami zakonu krzyżackiego w 1331 roku nie mógł być — jak dotąd uważano — syn hrabiego Suffolk. Natomiast osobą, o której pisał Wigand, był najprawdopodobniej brat earla Roberta — także imieniem Thomas. Powinno się więc zrewidować i poprawić dotychczasowe ustalenia w tej kwestii.

³³ Hasło „Herr” dostępne w Internecie: http://de.wiktionary.org/wiki/Herr#cite_note-0 [data dostępu: 4.03.2011].

³⁴ J. Voigt, E. Raczyński: *Puścizna po Janie...*, s. 37; H. Keen: *Nobles, Knights...*, s. 111; P. Strzyż: *Płowce 1331...*, s. 139. Zob. też przyp. 7.

Schemat 1

Linia hrabiów Suffolk
 (dla większej przejrzystości uwzględniono tylko męskich przedstawicieli i pominięto potomstwo linii bocznych)

Sławomir Kaluża

On Thomas Ufford, a knight-guest of the Order of the Teutonic Knights in 1331

Summary

The Middle-aged sources prove the presence of the English knights in Prussia who were guests of the Order of the Teutonic Knights and as crusaders took part in campaigns against Lithuanians. Wigand of Marburg, a chronicler, mentions by name only one of such guests, that is, Thomas de Offart. In the literature the very knight is commonly identified with Thomas Ufford, Robert's son, the first earl of Suffolk and lord Ufford. Here, however, Thomas is called an earl by Wigand. This is a mistake as the title of a count/earl belonged only to Robert and his son William. What is most intriguing, however, is Thomas's age seen by Wigand in Prussia in 1331. The key-role here is played by the wedding date of Robert and Margaret of de Norwich. The very couple, according to all sources available, got married in 1324 or, more generally, in the 1320s. In this situation, Thomas certainly could not reach the legal age in 1331. What proves it is a note in *Chronica minor Sancti Benedicti de Hulmo* where the Thomas's birthday was given, namely the day of Mary Magdalene in 1332.

However, there exist speculations according to which this Thomas, although was not Robert Ufford's son, could be his younger brother. Basing on the sources and research by W. Betham and R.E.Ch. Waters, Thomas's birthday, earl Robert's brother, can be dated between 1300 and 1306. That is why Thomas, when being in Prussia, could be 26. Mistaking earl's brother for his son called the same could be connected with a big popularity ascribed to the names of both Robert and Thomas in the family of Uffords. Earl Robert's father was also Robert, but only lord Ufford, not an earl. Both had a son and a brother called Thomas. The very mistake was probably already made in the Middle Age or later when Konrad Gesselen translated the chronicle asked to do so by Jan Długosz.

Sławomir Kaluża

Thomas Ufford, ein Gastritter des Deutschen Ordens im Jahre 1331

Zusammenfassung

Wie es aus mittelalterlichen Quellen folgt, waren englische Ritter bei den Kreuzrittern in Preußen zu Gast und als Kreuzfahrer nahmen sie an den gegen die Litauer geführten Kampagnen teil. Der Chronist, Wigand von Marburg nennt beim Namen nur einen von den Gästen — Thomas de Offart, der in der Fachliteratur mit Thomas Ufford, Sohn Robert, des I. Grafen von Suffolk und des Lordes von Ufford allgemein identifiziert wird. Wigand verwendet dabei für Thomas den Titel „Graf“, obwohl der nur dem genannten Robert und dessen Sohn, William zustand. Am merkwürdigsten ist jedoch der Alter von Thomas, den Wigand 1331 auf einem Feldzug in Preußen erblickte. Eine Schlüsselfrage ist dabei das Datum der Vermählung von dem Grafen Robert und Margaret de Norwich. Nach allen zugänglichen Quellen fand diese Trauung 1324 oder in 20er Jahren des 14. Jhs. So konnte Thomas 1331 bestimmt noch nicht erwachsen gewesen sein. Diese Tatsache wurde in dem Eintrag in *Chronica minor Sancti Benedicti de Hulmo* bestätigt, wo das Geburtsdatum von Thomas: am Maria Magdalena- Fest 1332 steht.

Es sind aber auch Prämissen dafür, dass Thomas, der keiner Sohn Robert Uffords war, sein jüngerer Bruder sein konnte. Auf Quellen und Befunden von W. Betham und R.E.Ch. Waters beruhend darf man die Geburt von Thomas, Roberts Bruder, auf den Zeitraum zwischen 1300 und 1306 datieren. Während seiner Aufenthalt in Preußen musste Thomas mindestens 26 Jahre alt sein. Der Bruder des Grafen konnte leicht mit seinem, den gleichen Namen tragenden Sohn verwechselt werden, denn die Vornamen Robert und Thomas in der Familie Ufford waren sehr beliebt. Der Vater des Grafen Robert hieß auch Robert; der war aber kein Graf, sondern nur Lord von Ufford. Beide hatten sowohl einen Sohn wie auch einen Bruder mit dem Namen Thomas. Der Irrtum wurde sicherlich noch im Mittelalter oder ein wenig später begangen, als Wigands Chronik von Konrad Gesselen im Auftrag von Jan Długosz übersetzt war.